

DOGMATSKA TEOLOGIJA PREMA OPTATAM TOTIUS 16

Anto Šarić, Sarajevo/Bol

UDK : 23
Pregledni članak

Uvod

Da bi ispunila svoje poslanje u zajednici vjere, teologija je, tijekom povijesti, morala uvijek iznova promišljati svoje temelje i svoju metodu. Na početku je to zahtijevao susret Crkve s helenističkom uljudbom, u srednjem vijeku prevladavanje aristotelovskog pojma znanosti, na početku novoga vijeka zanimanje za iskustvene znanosti, u najnovije vrijeme, na Drugom vatikanskom saboru, pitanja i problemi što ih suvremeni svijet stavlja pred Crkvu. Sučeljen s pitanjem djelatne nazočnosti Crkve u svijetu, Sabor je postavio zahtjev za obnovom teologije, koja će biti otvorena za svijet i njegove probleme.¹ Svoj pogled na narav i zadaću teologije te njezinu metodu Sabor je iznio u br. 16 dekreta o odgoju i izobrazbi svećenika.² U ovom skromnom prikazu nastojat ćemo ocrtati saborski model teologije i iznijeti njegove glavne značajke.

1. PROMJENA PERSPEKTIVE U TEOLOGIJI

Novi model dogmatske teologije, što ga ocrtava Sabor, predstavlja promjenu perspektive ne samo glede metodologije već i glede sadržaja.³ Naučavanje Sabora o naravi i metodi teologije usvaja rezultate njezina dugogodišnjeg razvoja, osobito težnje u teologiji zadnjih desetljeća. Poticaji za razvoj dolaze s nastajanjem nove društvene klime na početku novoga vijeka. Pred utjecajem humanizma, što se očituje u povijesnom poimanju istine, i pred izazovima reformacije, koja se protivi skolastičkoj metodi i ulozi *ratio* u teologiji, skolastička teologija nije, kao teologija II. i III. st. i ona na početku srednjega vijeka, ostala otvorena struji vremena, nego se zatvorila u sebe.⁴ Promjena duhovne klime nije ostavila ni teologiju

¹ G. Colombo, *La teologia prima e dopo il Concilio Vaticano II*, Seminarium 1/91, str. 227; W. Kasper, *Die Methoden der Dogmatik*, München 1967, str. 12.

² Sabor je o teologiji govorio i na drugim mjestima: usp. DV 24; SC 16; UR 10, 11; GS 62; AG 22., itd.

³ C. Vaggagini, *Teologia*, u: G. Barbaglio - S. Dianich (ed.), *Nuovo Dizionario di teologia*, Ed. Paoline 1991 (6. ed.), str. 1580; G. Alberigo, *Il Vaticano II e la sua eredità*, Il Regno doc. 17/95, str. 577.

⁴ W. Kasper, *Die Methoden...*, str. 24-25; B. Lonergan, *Le nouveau contexte de la théologie*, u: L. K. Shook - G. M. Bertrand (ed.), *La théologie du renouveau I*, Paris - Montréal 1968, str. 35-36. O velikim povijesnim modelima teologije v. C. Vaggagini, *Teologia...*, 1558-1580.

netaknutom. Unutar teologije započinje njezin preustroj kao pozitivne i spekulativne znanosti. U XVII. stoljeću nastaje pojam dogmatska teologija, koja se razlikuje od moralne i povijesne teologije. Kao znanost o dogmama, ona želi izložiti definirane istine vjere ili nauk što ga prihvaćaju svi katolički teolozi. U svom izlaganju polazi od prikaza dogme, što potkrepljuje dokazima iz Pisma i tradicije, koje slijedi spekulativno tumačenje i teološki zaključci.⁵ Pojam dogmatske teologije trebao je dati novo osmišljenje, a metoda teza zamijeniti put traženja rješenja, kojim su išli *quaestiones* u skolastici.

Teologija teza stavlja naglasak na razumsko apologetsko dokazivanje iz izvora. Na taj način u teološku problematiku ulazi ideja vremenitosti i razvoja u perspektivi povijesnoga kontinuiteta naučavanja u Crkvi. Međutim, zbog apologetskog načina razmišljanja povijesni rad nije bio za teologiju od osobite koristi. Oslanjajući se na autoritet Crkve, težilo se k dokazivanju sigurnosti vjere, pri čemu je svaki doprinos bio samo jedan dokaz više za tezu koja je već imala čvrste argumente.⁶ Ova teologija, što se zasniva na Denzingeru, doseže svoj vrhunac potkraj XIX. stoljeća. Lav XIII. želi njezin preustroj, tražeći veću povezanost s visokoškolskom tradicijom srednjega vijeka. Restauracija "tomističke filozofije" treba uspostaviti normativno jedinstvo teologije.⁷ Međutim, ova teologija, što naglašava ontološki moment i u kojoj je istina transcendentna povijesti, pokazuje, s distanciranjem od moderne misli, da nije u stanju integrirati nova kulturna iskustva.

Uz akademsku teologiju, koja ostaje neoskolastičkom sve do Drugoga vatikanskog sabora, uočavaju se novi elementi, što postupno ulaze u teologiju i djeluju poput kvasca, tražeći sve veći prostor. Unutar dogmatske metode javlja se u XIX. st. napetost između povijesno-pozitivnog i skolastičko-spekulativnog dijela.⁸ Zaslugom tübingenske škole, s idejom povijesnosti i razvoja u teologiji započinje preokret, koji će s vremenom prekoračiti uski okvir neoskolastičke teologije teza. K preokretu su vodili različiti unutar-teološki motivi. Radi se o ponovnom otkriću Svetoga pisma kao duše čitave teologije i s tim u vezi recepcije povijesno-kritičke egzegeze unutar dogmatike. Otkrivanje bogatstva otačke teologije i

⁵ C. Vaggagini, *La teologia dogmatica nell'articolo 16 del Decreto sulla formazione sacerdotale*, *Seminarium* 4/1966, str. 821-822; W. Kasper, *Dogmatik*, u: P. Eicher, *Neues Handbuch theologischer Grundbegriffe*, München 1991 (erweit. Neuauflage), I, str. 310-311.

⁶ W. Kasper, *Die Methoden...*, str. 51.

⁷ W. Kasper, *Theologie und Kirche*, Mainz 1987., str. 7.

⁸ W. Kasper, *Die Methoden...*, str. 27.

visoke skolastike kao i liturgije i hagiografije predstavlja dragocjeno obogaćenje. Ekumensko gibanje stavlja pred nove izazove.⁹

Nakon Prvoga svjetskog rata katolička teologija, baveći se tematikom objave, vjere i Crkve, doživljava stanovito osveženje i procvat na njemačkome i francuskome govornom području. Ovoj obnovi uvelike pridonosi zamah biblijskoga, liturgijskoga i patrističkog pokreta, koji vodi k ponovnom otkrivanju komunitarnog vida kršćanstva te povijesnospasenjskog značenja objave. Proučavanje teme o Crkvi teži k prevladavanju juridičkog poimanja Crkve. Između dva rata nastaju "kerigmatska teologija", "teologija života" te "nova teologija", koje se, među ostalim, zanimaju za teme naravi i zadaće teologije, za teologiju povijesti i zemaljskih vrednota, za teološku antropologiju te za teologiju pod vidom navještaja, usredotočenu na Krista i povijest spasenja.¹⁰ Ove teologije ukazuju također na odsutnost teologije u suvremenoj kulturi kao i na nedostatke manualističke neopozitivne skolastike i njezine metode.

Ova tematika usmjerila je teologiju na put dinamičnog razvoja u vremenu nakon II. svjetskog rata. Razvijajući se u znaku povijesti spasenja, teologija prevladava alternativu između istine i povijesti te pitanje istine promišlja u njezinoj povezanosti s poviješću. Važnost susreta istine evanđelja sa suvremenom kulturom čini teologiju sve otvorenijom za novi društveni kontekst i probleme suvremenoga svijeta. Sučeljenje s izvornom kršćanskom tradicijom, s jedne, te pozitivan pristup suvremenoj kulturi, s druge strane, ističu, u vrijeme pripreme Sabora, zahtjev za obnovom teološkog modela pod vidom pastoralnog pitanja djelotvornog navještanja evanđelja suvremenom svijetu.¹¹

2. TEOLOGIJA U ZNAKU POVIJESTI SPASENJA

Postavke Sabora, kao i sam njegov dinamizam i praksa, odredili su kretanje teologije. Otvaranje prema svijetu postavlja i teologiju u konkretno služenje životu vjernika i pastoralnim potrebama Crkve.¹² Sabor želi obnovu teologije u življem dodiru s otajstvom Krista i povijesti spasenja.¹³ Preustroj teologije zahtijeva, zapravo, obnovljeni pojam objave. Povijesno shvaćanje objave i, do-

⁹ O izvanteološkim motivima što su utjecali na razvoj vidi: C. Vaggagini, *Teologia...*, str. 1580 s; W. Kasper, *Theologie und Kirche*, str. 7.

¹⁰ C. Vaggagini, *Teologia...*, str. 1583, 1589; F. Arduoso, *Teologia contemporanea*, u: G. Barbaglio - S. Dianich, *Nuovo Dizionario di teologia*, str. 1654.

¹¹ G. Colombo, nav. čl., str. 229; J. Alfaro, *Zadatak katoličke teologije poslije 2. vatikanskog sabora*, OŽ 4/76, str. 310; C. Vaggagini, *La teologia dogmatica...*, str. 820-821; F. Arduoso, nav. čl., str. 1661.

¹² Y. Congar, *Teološka istraživanja*, Svesci 7/8, str. 47.

¹³ OT 16.

sljedno, vjere, ukazuje na činjenicu da objava nije dana u sustavnom obliku, već kao povijesna datost, kao povijest spasenja.¹⁴ Objavljena istina u osobi Isusa Krista ima značaj povijesnog događaja. On daje povijesni oblik objavi i istini, koje se poistovjećuju. Sam Isus je sadržaj objave, objavljena istina i objekt vjere.¹⁵

Polazeći od objave kao svojega počela, teologija nalazi važan razlog za preispitivanje vlastitih temelja i obnovu na svom izvoru.¹⁶ Ona se nalazi pred zadaćom obnove tumačenja svih svojih područja. Usredotočena na ekonomiju spasenja, teologija se više ne zanima za shvaćanje otajstva u sebi, već za otajstvo spasenja što se ostvaruje u povijesti čovječanstva. Ona usvaja genetičko-progresivnu metodu, koja u svom izlaganju ne počinje s utvrđivanjem teza, već polazi od biblijske datosti i slijedi povijesni tijek ostvarenja otajstva spasenja u svim razdobljima crkvene tradicije, da bi, otvorena za probleme svoga vremena, mogla primjereno prenijeti evanđelje ljudima danas.¹⁷

2.1. Biblijske teme kao polazište

Sukladno poimanju objave, što se susreće u konstituciji Dei Verbum, OT 16 ističe prvenstvo Svetog pisma u izradbi i poučavanju sustavne teologije. Proučavanje biblijske datosti nije samo prva etapa teološke refleksije nego objavljeni sadržaj treba biti prisutan u svakoj fazi teološkog rada. Naslanjajući se na DV 24, OT navodi izričaj Lava XIII. iz enciklike *Providentissimus Deus* i ukazuje da Sveto pismo treba biti duša cijele teologije.¹⁸ Time se napušta fragmentaran pristup Svetom pismu, koji je odabirom tekstova nastojao potvrditi tezu kao rezultat teološke refleksije i okreće se k proučavanju cjelovite biblijske poruke. Ovaj pristup, što

¹⁴ G. Colombo, nav. čl., str. 228; J. Alfaro, *Cristologia e antropologia*, Cittadella, Assisi 1973, str. 15; P. Neuner, *Dekret über die Ausbildung der Priester. Kommentar*, LThK 13, str. 343.

¹⁵ G. Colombo, nav. čl., str. 234.

¹⁶ M.-D. Chenu, *Histoire du salut et historicité de l'homme dans le renouveau de la théologie*, u: L. K. Shook - G. M. Bertrand (ed), *La théologie du renouveau I*, str. 27.

¹⁷ P. Neuner, nav. dj., 343; J. Alfaro, *Cristologia e antropologia*, str. 11.

¹⁸ OT 16, bilj. 33; usp. W. Kasper, *Dogma unter dem Wort Gottes*, Mainz 1965, str. 52; P. Grelot, *L'enseignement de la sainte Ecriture*, *Seminarium* 4/1966, str. 854; L. Leloir, *La sainte Ecriture âme de toute la théologie*, *Seminarium* 4/1966, str. 880.; O. Semmelroth - M. Zerwick, *Vaticanum II über das Wort Gottes*, Stuttgart 1966, str. 57; A. Vanhoye, *Esegesi biblica e Teologia: la questione dei metodi*, *Seminarium* 2/1991, str. 267; E. Rasco, *Teologia biblica: suo rinnovamento e influsso sulla formazione teologica*, u: R. Latourelle (a cura di), *Vaticano II: bilancio e prospettive. Venticinque anni dopo*, Assisi 1988 (2. ed.), II, str. 1347.; A. Škrinjar, *Povratak teologije k izvoru - Svetom pismu*, BS 2/66, str. 273-278; J. Fućak, *Sveto pismo - duša teologije*, BS 2/66, str. 279-286.

se susreće kod otaca i kod velikih skolastika, ne dopušta teologu staviti Pismo u službu teza, nego teze stavlja u službu riječi Božje i razvija ih polazeći od Pisma.¹⁹ Za to je potreban, ističe OT, primjeren uvod u Sveto pismo, temeljito upućivanje u egzegetsku metodu te proučavanje glavnih tema biblijske objave u njihovu povijesnom kontekstu. Na ovaj cjeloviti pristup biblijskoj datosti ukazuje i samo nazivlje. Umjesto izričaja "argumentum ex S. Scriptura" dolazi pojam "biblijska tema". Uvrštavanje biblijske teme u poučavanje sustavne teologije uokviruje teološku refleksiju u perspektivu povijesti spasenja.

Biblijska tema je istraživanje i izlaganje određene dogmatske nauke u njezinu cjelokupnom razvoju u Svetom pismu. To uključuje poznavanje stanovitoga povijesnog i duhovnog iskustva, opisana u biblijskim knjigama, povijesnog događanja biblijske objave u različitim stadijima njegova razvoja. Biblijska tema ne ograničava niti stavlja jednu uz drugu tvrdnje nadahnutih spisa. Različite teme i perspektive stvarnosti objave povezuje i ujedinjuje unutar sintetske vizije objavljene stvarnosti što ima svoju puninu u Isusu Kristu. Kristovo otajstvo je središte prema kojemu su usmjerene sve teme da bi u njemu dobile svoju konačnu dimenziju.²⁰ Od početka objave pa do njezina vrhunca u Kristu može se slijediti njezino napredovanje i razvoj. Teološko istraživanje treba proći ovaj put, da se otkrije postupno očitovanje Božjega plana spasenja, što vodi k apostolskom navješćaju evanđelja. Povijesnospasenjski vid biblijske objave postaje formalno načelo tumačenja Sv. pisma.²¹ Biblijska tema treba biti istražena unutar biblijskog načina mišljenja i izražavanja.

Da bi se upoznala cjelovita poruka riječi Božje, što je došla do izražaja u punini u apostolskom navješćaju, potrebno je poznavati prenošenje riječi Božje u struji žive tradicije Crkve. Riječ Božja ne može se obuhvatiti u svojoj cjelovitosti osim po povezivanju Pisma i tradicije.²² Uvjerenje o nadahnutom značaju Sv. pisma, o povijesnoj dimenziji objave uključuje prihvaćanje sadržaja žive vjere crkvene zajednice tijekom stoljeća života Crkve.

2. 2. Otačka teologija

Biblijska objava kao događaj nastavlja se ostvarivati i produbljivati u dinamizmu crkvene tradicije. Stoga OT 16, kao drugi korak teološkog rada, traži da se izloži što su Oci pridonijeli vjernom prenošenju i razumijevanju pojedinih objavljenih istina. Iako Sabor

¹⁹ P. Grelot, nav. čl., str. 856.

²⁰ P. Grelot, nav. čl., str. 874.

²¹ J. Alfaro, *Cristologia e antropologia*, str. 29.

²² P. Grelot, nav. čl., str. 855.

ne govori o metodi što je valja slijediti u proučavanju Otaca, pristup otačkoj teologiji određen je na stanovit način povijesnospasenjskom perspektivom. To znači da se ne može ostati kod dosadašnjeg "argumentum ex traditione", koji je donosio navode otačkih tekstova bez primjerena tumačenja njihova konteksta. Da se protumači doprinos Otaca u prenošenju i produbljenju objave, potrebno je preispitati mjerila i način pristupa.

Oce je potrebno smjestiti u povijesni okvir njihova vremena, da bi se razumjelo njihovu nauku. Kao povlašteni tumači objave i vjerodostojni predstavnici tradicije, oni svjedoče njezinu vjerodostojnost i bogatstvo. Blizina povijesnog događaja objave te njihovi spisi i život odražavaju vjeru što je Crkva živi i prenosi stoljećima. Ipak, različitost glasova ukazuje da treba razlikovati između svjedočanstva vjere i njihova osobnog produbljenja.²³ Pristup njihovim tekstovima zahtijeva potrebnu filološku pripremu, poznavanje duhovne klime tog vremena, utjecaje, kao i njihove nakane i doktrinarnu preokupaciju te samu narav spisa odnosno literarnu vrstu.²⁴ Otački spisi ne posjeduju sustavnost skolastičkih suma. Vrijednost njihova doprinosa ovisi o svrsi pojedinih spisa te o samoj pripravi pojedinih pisaca. Na njihov teološki rad uvelike utječe njihov život u vjeri i problemi s kojima se susreću kršćanske zajednice. Poticaj na pisanje dolazi kako iz potrebe za sučeljavanjem s raznim filozofskim i religioznim gledištima odnosno iz potrebe za odgovorom na stanovita mišljenja i stavove, tako i iz težnje za produbljenjem pojedinih tema. Unatoč različitim tumačenjima Pisma, vrijednost je Otaca u njihovu proučavanju i tumačenju objavljenih istina u Pismu.²⁵ Ističu spasenjski značaj objave, kao i njezin povijesni razvoj i jedinstvo. Svojim pristupom Oci omogućuju bolje približavanje Božjoj riječi te ukazuju na jedan način izradbe i formuliranja teologije.²⁶ Uz potrebu proučavanja otačke teologije, što se odnosi na pozitivni vid teološkog rada, OT 16 dodaje i zahtjev za proučavanjem povijesti dogmi u svjetlu njezina odnosa prema povijesti Crkve.

²³ R. Latourelle, *Teologia scienza della salvezza*, CE, Assisi 1968., str. 108.

²⁴ M. Pellegrino, *Il posto dei Padri nell'insegnamento teologico*, *Seminarium* 4/66, str. 895; A. Orbe, *Lo studio dei Padri della Chiesa nella formazione sacerdotale*, u: R. Latourelle (a cura di), *Vaticano II: bilancio e prospettive. Venticinque anni dopo*, CE, Assisi 1988 (2. ed.), II, str. 1367.

²⁵ A. Orbe, *Lo studio dei Padri...*, str. 1367.

²⁶ R. Latourelle, nav. dj., str. 109; C. Dagens, *Une certaine manière de faire de la théologie*, *Nouvelle Revue Théologique*, 1/95, str. 65.

2. 3. *Spekulativna teologija*

Uz pozitivnu funkciju teologije, prema OT 16, dolazi i spekulativni vid teološkoga rada, koji ima zadaću sustavno prikazati rezultate teološkog istraživanja. Spekulativna funkcija teologije pomoći će što je moguće cjelovitije rasvijetliti otajstva spasenja i prikazati ih u njihovoj međusobnoj povezanosti. U ovom radu Dekret stavlja za učitelja sv. Tomu, što ne znači da isključuje doprinos i drugih teologa iz vremena skolastike.²⁷ Među njima se Toma odlikuje dubinom svojih intuicija i sustavnošću svojega istraživanja što obilježavaju njegovo veličanstveno djelo.

Sabor predstavlja spekulativni napor kao korak u teološkom radu kojem je cilj cjelovito osvjetliti otajstva spasenja. To ne znači da se radi jednostavno o prihvaćanju skolastičke perspektive. Skolastička je teologija, kao teologija otajstva u sebi, pridonijela produbljenu ontičkog vida otajstva. U svojim Sumama išla je za logičkim slijedom umjesto za perspektivom ekonomije spasenja. Njezin je nedostatak u zanemarivanju povijesnog vida objave. Sabor ima pred očima novi model teologije, u kojemu je tumačenje spekulativnoga vida objave jedna od važnih zadaća.²⁸ Želi se u teologiji kao jedinstvenoj znanosti vjere uskladiti perspektivu s ontičkom dimenzijom, povezati ekonomiju i otajstvo. U izlaganju dogmatske teologije potrebno je osvjetliti svako otajstvo u kontekstu povijesti spasenja, ukazujući na jedinstvo Božjeg plana spasenja te na njegovu slobodu i ljubav u obraćanju svim ljudima.²⁹

Obnova i razvoj pozitivne teologije stavlja pred teološku refleksiju zadaću izrade nove sinteze. Budući da biblijska datost služi kao polazište, teološka refleksija treba voditi računa o bogatstvu objavljenog sadržaja u cijelosti. Ona nastoji dublje shvatiti značenje i doseg objavljene istine i sustavno izložiti onu stvarnost što je Pismo i tradicija izriču jezikom metafora i simbola. U sustavnoj refleksiji teologija ostaje blizu Božjoj riječi i koristi se svjetlom same objave. Da bi se sustavno obradile i izložile objavljene istine, potrebno je da teologija, u svojoj funkciji "intellectus fidei", uđe u područje filozofije, da se dosegne što je moguće veće razumijevanje božanske objave.³⁰ Proučavajući odnos istina vjere prema njihovu zadnjem temelju, ostvaruje se bolje razumijevanje Božje riječi. Istine vjere shvaćaju se u njihovoj nutarnjoj povezanosti i jedinstvu, dok ih se promatra u odnosu na događaj Božjeg samosaopćavanja

²⁷ R. Latourelle, nav. dj., 109.; F. Šeper, *Skolastika u svjetlu II. vatikanskog Koncila*, BS 3-4/66, str. 530.

²⁸ C. Vaggagini, *La teologia dogmatica...*, str. 837.

²⁹ R. Latourelle, nav. dj., str. 114.

³⁰ J. Alfaro, *Cristologia e antropologia*, str. 35.; R. Latourelle, nav. dj., str. 77.

u Isusu Kristu. Osvjetljavanje otajstava spasa na integralan način otkriva Božji odgovor na čovjekovo traženje istine i smisla.³¹

2. 4 Otajstva u liturgiji i životu

Pozivajući se na konstituciju o liturgiji, OT 16 zahtijeva da se u dogmatskoj teologiji obradi liturgijska dimenzija kršćanskih otajstava. Teološka refleksija ima zadaću pokazati nazočnost i djelotvornost otajstava spasenja u bogoštovnim činima. U njima se na osobit način ostvaruje djelo što ga Krist nastavlja u Crkvi. U spomen činima otajstva spasenja ostaju trajno ponazočena. U liturgiji Crkve čovjek se susreće s Kristovim pozivom na vjeru i s ponudom spasa.

Valja se podsjetiti da se kršćanska vjera zasniva na memoriji. Temelj toga pamćenja jest događaj vazmenog otajstva. U spomenčinu ovog događaja Crkva se susreće sa svojim Gospodinom. Teologija kao napor vjere da shvati samu sebe jest sama "memorija". Navještaj i sakramenti su bitno spomen na velike događaje povijesti spasenja. Memorijal nije samo subjektivno sjećanje, već objava i aktualizacija samog sadržaja pamćenja. U spomenčinu slavi se ono što se dogodilo u prošlosti u funkciji sadašnjosti s otvorenošću prema budućnosti.³² Spomenčin, dakle, "nije odlazak sadašnjosti u prošlost, već dolazak prošlosti u sadašnjost, te, kako je eshatološki događaj, nosi sa sobom eshatološku napetost potpunog dovršenja".³³

Premda svoj vrhunski izričaj poprima u liturgiji, ne smije se zaboraviti važnost koju memorija kao oblik spoznaje ima u teologiji. Ona u teologiji postaje izričaj kojim se prihvaća objavljena istina. Pamćenje je stvarna spoznaja koja daje shvatiti povijest u njezinu dinamičkom kretanju, čiji početak obilježava stvaranje, a kraj slavni Gospodinov dolazak. Pod tim vidom može se reći da se vrijednost i duboko značenje memorije za svaki oblik odgovarajuće spoznaje može uočiti samo u eshatološkom obzoru.³⁴ Kao spoznaja vjere, koja čuva sve što je važno za povijest Božjeg naroda, povijesnu predaju i njezino stalno tumačenje, ona izražava istinu o čovjeku i svijetu.³⁵ Ovu istinu kršćanin shvaća u svjetlu objave što je Bog ostvaruje u povijesti i koja u sebi nosi eshatološko usmjerenje. Takvo poimanje vodi k provjeri vjere kao oblika spoznaje i pristupa

³¹ W. Kasper, *Dogmatik*, str. 315.

³² E. Ruffini, *Sacramentaria*, u: G. Barbaglio - S. Dianich (ed.), *Nuovo Dizionario di teologia*, str. 1346.

³³ A. Ambrosanio, *Eucaristia*, u: G. Barbaglio - S. Dianich (ed.), *Nuovo Dizionario di teologia*, str. 456.

³⁴ R. Fisichella, *Oportet philosophari in theologia*, III, Greg 4/95, str. 711.

³⁵ R. Fisichella, nav. čl., str. 712.

istini objave u povijesnom događaju Isusa Krista. Vjera se ne zaustavlja na povijesnosti događaja, već u osobi Isusa Krista doseže značajke univerzalnosti što ih ima u sebi. Konačna istina za čovjeka i svijet, što je čovjek nalazi u Isusu Kristu, susreće svakog čovjeka i dotiče smisao osobne egzistencije.³⁶

Sabor dodaje također da utjecaj otajstava treba znati prepoznati "i u čitavom životu Crkve". Otajstva spasenja ne djeluju samo unutar bogoštovnih čina, nego zahvaćaju i prožimlju sav život Crkve. Stoga, dok se razmišlja o otajstvu u cjelini, valja govoriti i o njegovu utjecaju na život Crkve. Zadaća je dogmatske teologije izložiti ne samo razumijevanje otajstva u sebi već i bogatstvo što ga otajstvo sadrži za duhovni i pastoralni život zajednice vjernika. Crkva će kao zajednica vjere ispuniti svoju zadaću ako, nošena snagom otajstva, budi i poziva ljude na život vjere, nade i ljubavi.³⁷

2. 5. *Primjena na suvremene prilike*

Sljedeći korak u teološkom radu je aktualizacija same teologije. Sabor postavlja kao zadaću traženje rješenja ljudskih problema u svjetlu objave, primjenu vječnih istina na promjenljive uvjete ljudskih zbivanja te saopćavanje tih istina na način primjeren današnjem čovjeku. Ovaj zahtjev Sabora oslanja se na nauku iznesenu u konstituciji o Crkvi u suvremenom svijetu. Sukladno potrebama i poslanju Crkve, teologija, u službi pastoralnih ciljeva, treba voditi računa i o velikim problemima s kojima se danas susreće čovječanstvo. Produbljenje razumijevanja crkvene nauke treba početi od tumačenja znakova vremena.³⁸ Sabor podvlači da je za poznavanje svijeta u kojem živimo potrebno neprestano ispitivati znakove vremena, slušati i razabirati razna mišljenja našeg vremena te ih tumačiti u svjetlu riječi Božje. Tako će se u događajima, te u potrebama i željama ljudi našeg vremena prepoznati istinske znakove Božje nazočnosti i njegovih nakana.³⁹ Radi se o novom pristupu svijetu. Probleme ne mogu rješavati teološke teze stvorene u školama i naslijeđene formule školskog naučavanja, koje se nisu obazirale na ljudske realnosti ni na konkretne činjenice povijesti ili iskustva.⁴⁰ Potrebno je voditi računa o promjenama što ih znanstveni razvoj izvodi u čovječanstvu. Teološka refleksija treba poznavati ono što su ljudi otkrili o svijetu i čovjeku.

Da bi se čovjek susreo s pozivom na vjeru, potrebno je uspostaviti dijalog između kršćanske poruke i kulture. Ulazak riječi

³⁶ R. Fisichella, nav. čl., str. 713.

³⁷ W. Kasper, *Dogmatik*, str. 315.

³⁸ Isto.

³⁹ GS 4, 11, 44.

⁴⁰ Y. Congar, nav. čl., str. 47.

Božje u današnju duhovnu situaciju pomoći će čovjeku da otkrije znakove Božje nazočnosti u svom životu. Razvoj znanosti i čovjekova autonomija te suvremeni način življenja uopće ne pomažu čovjeku da se bavi temeljnim pitanjima što ih proživljava na najdubljoj razini svoje egzistencije.⁴¹

Teološka refleksija treba dobro poznavati suvremenu uljudbu i duhovna kretanja. Da bi tražila rješenje na probleme vremena i pokušala dati cjelovit pogled na objavu, treba nastojati svoje odgovore izreći jezikom koji je pristupačan današnjem čovjeku.⁴² Poznavanje suvremenoga govora pomoći će da se bolje shvati i prikladnije izloži objavljena istina. Za to je prijeko potrebno poznavanje suvremene literature i filozofije. Susret sa svijetom za teologiju je izazov da premisli svoje naučavanje. S druge strane, i teologija, u skladu sa svojom zadaćom i poslanjem Crkve, želi utjecati na prilike u svijetu, te, tumačeći riječ Božju, unijeti je u novo poimanje ljudskoga i religioznog života.⁴³

Upoznavanje današnje duhovne situacije i problema, s kojima se ljudsko društvo danas susreće zahtijeva veliko zanimanje ne samo za filozofiju već i za rezultate drugih znanosti. Konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu ukazuje na potrebu dijaloga između teologije i drugih znanosti. GS ističe činjenicu da novija istraživanja i otkrića znanosti te povijest i filozofija postavljaju nova pitanja što utječu na čovjekov život. Teologija je svjesna da ne može vršiti svoju zadaću razumijevanja vjere bez prave, tj. autonomne filozofije. Ova pitanja, što ostavljaju dubok trag na suvremeni način mišljenja i osjećanja, trebaju potaknuti teologe na nova istraživanja i traženje primjerena načina navještanja. U dijalogu s drugim znanostima teologija će priznati njihovu nadležnost i uzimati u razmatranje ono što izriču o povijesnom i ljudskom u vjeri i teologiji.⁴⁴

2. 6. *Ekumenski i dijaloški vid teologije*

Uz otvorenost za probleme vremena i brigu da se ostvari susret evanđelja sa suvremenim svijetom, OT 16 inzistira da u teološki rad treba uključiti i ekumensku problematiku kao i pitanja vezana uz dijalog i suradnju s nekršćanskim religijama. Nazočnost poučavanja ekumenskih pitanja i povijesti religija u teološkom poučavanju ostvaruje se prema potrebama pojedinih krajeva. Ovaj pristup bolje se razumije na pozadini nauke Dekreta o ekumenizmu te Deklaracije o nekršćanskim religijama. Spomenuti dokumenti

⁴¹ J. Alfaro, *Zadatak katoličke teologije...* str. 316.; R. Latourelle, nav. dj., str. 111.

⁴² GS 44 i 62; J. Alfaro, nav. čl., str. 312.

⁴³ B. Lonergan, nav. čl., 40; R. Latourelle, nav. dj., 111.

⁴⁴ GS 62; J. Alfaro, *Zadatak katoličke teologije...*, str. 316.

govore o pozitivnim vrednotama što se nalaze kako kod odijeljenih kršćana tako i u nekršćanskim religijama.

Dogmatska teologija treba imati stalno pred očima ekumensku problematiku ako želi cjelovito protumačiti svoj objekt. U pluralističkom društvu, koje je otvoreno za razmjenu ideja i mišljenja, dijalog postaje i za teologiju važna kategorija. U dijaloškom susretu teologija se mora suočiti s pitanjima što ih postavljaju kršćanski Istok i reformacija. Ova pitanja, što su prije zauzimala istaknuto mjesto u polemici, danas se ugrađuju u mirno teološko razmatranje.

Dijaloški pristup nekršćanskim religijama zahtijeva uočavanje i proučavanje vrijednosti što ih posjeduju. Zahtjev je vremena da se traže putevi suradnje za zajedničko angažiranje u rješavanju suvremenih problema i izgradnju pravednijeg društva. Zadaća je teologije brinuti se, prema potrebama i različitim slučajevima, da se vodi računa o ovim vrijednostima, što se nalaze kod drugih, kao i o vrednotama suvremenog svijeta uopće, te da se pokaže odnos između ovih vrijednosti i nauke o objavi.⁴⁵

3. CJELOVITA ZNANOST VJERE

OT 16 stavlja pred dogmatsku teologiju zadaću izraditi organsku sintezu "da bi se što je moguće cjelovitije rasvijetlila otajstva spasenja". Ovaj zahtjev Sabora upućuje prema bogatijem, potpunijem razumijevanju vjere. Težnja za jedinstvom i povezivanjem teoloških disciplina, što se susreće danas u teologiji, potpuno je razumljiva jer je povijest spasenja stjecište svih teoloških disciplina.⁴⁶ Dogmatska je teologija na stanovit način jezgra i središte cijele teologije, ako druge teološke discipline svojim istraživanjima čine predradnje u njezinu interesu ili njezine rezultate dalje razvijaju u raznim pravcima. Opća sinteza pojedinih disciplina treba pokazati kako otajstva spasenja utječu na moralni, duhovni i pastoralni život zajednice vjernika.⁴⁷

U toj perspektivi, može se reći, Sabor gleda na dogmatsku teologiju kao na cjelovitu znanost vjere. U njoj se objavljena datost tumači, s jedne strane, pod konkretnim povijesnim, iskustvenim, personalnim vidom te se, uz pomoć metafizike, obrađuje objektivni, univerzalni vid njezine stvarnosti. U izradbi pojedinih vidova ona se služi različitim metodama, koje su sastavnice jedinstvenoga znanstvenog puta u vidu jedinstva znanosti. Različite metode i znanosti

⁴⁵ Y. Congar, nav. čl., 51; C. Vaggagini, *La teologia dogmatica...*, str. 823.

⁴⁶ J. Sauvage, *Du decret tridentin au decret de Vatican II sur la formation sacerdotale*, Seminarium 2/1966, str. 324.

⁴⁷ W. Beinert, *Vom Finden und Verkünden der Wahrheit in der Kirche*, Herder 1993, str. 131; R. Latourelle, nav. dj., str. 220.

što pomažu pri izradbi pojedinih vidova, kao povijest, psihologija, itd., ujedinjuju se u svjetlu vjere u jednu formalno jedinstvenu znanost, s formalno jedinstvenom metodom.

Cjelovita znanost vjere, prema uputama Sabora i načinu na koji sam obrađuje pojedine teme, nema apologetsko obilježje, već izlaže i osvjetljava bogatstva vjere vjerniku, koji, u mirnom posjedovanju nje same, želi shvatiti njezin sadržaj. Odnos dogmatike i drugih teoloških disciplina promatra se u perspektivi jedinstva. Nalaženje jedinstva je zadaća koju treba ostvariti. Međutim, ovo jedinstvo je i predmet želje da se, uz tolike specijalizacije, ovlada velikim bogatstvom znanja. Dok pojedine teološke discipline monografski obrađuju vidove otajstva spasenja, dogmatska teologija to iznosi u općoj sintezi. Zato poznati teolog C. Vaggagini može ustvrditi da je sva teologija dogmatska teologija.⁴⁸

Jedinstvo teologije proizlazi iz usmjerenosti na Krista, središte i vrhunac objave. Ovo jedinstvo što ga valja uspostaviti, odnosi se na objekt i počelo teologije, tj. na objavu i vjeru. Zato, kako veli G. Colombo, ništa ne može ostati izvan otvorena obzora objava/vjera i ništa mu se ne može dodati.⁴⁹ Pojedine teološke discipline uključuju se u ovaj obzor i u njemu nalaze svoj smisao. Njihova je uloga izraziti objekt vjere u njegovoj istinitosti i praktičnoj vrijednosti za život. Teologija se danas nalazi pred zadaćom izgraditi se, uz mnoštvo metoda potrebnih teologiji koje na svoj način dovode u pitanje samo jedinstvo, tražeći jedinstvo teološkog govora.⁵⁰

Traženje jedinstva vodi k premišljanju odnosa među pojedinim teološkim disciplinama. Kada se shvate zadaća i značajke svake pojedine discipline, postat će jasan njihov međusobni odnos, tako da će biti otvoren put k uspostavi jedinstva. Ova je suodnosnost za sve discipline bitna jer objektivno pridonose razumijevanju istog objekta teologije.⁵¹

Dogmatska teologija kao cjelovita znanost vjere nije pridržana samo dogmatičaru, već je neophodna i specijalistima iz drugih disciplina koji će u njoj naći naznake i usmjerenja za vlastito istraživanje.⁵²

⁴⁸ C. Vaggagini, *La teologia dogmatica...*, str. 825.

⁴⁹ G. Colombo, *Rinnovamento degli studi ecclesiastici*, *Seminarium* 4/1984, str. 592.

⁵⁰ Isto, str. 591.

⁵¹ Isto, str. 593.

⁵² R. Latourelle, nav. dj., str. 112-113.

Umjesto zaključka

Model dogmatske teologije što ga ocrtava Sabor, ne može se jednostavno poistovjetiti s poznatim tradicionalnim modelima.

Ovako shvaćena dogmatska teologija postavlja na razini poučavanja visoke zahtjeve, kojima nije lako udovoljiti. Od predavača traži dobru filološku pripravu, temeljitu filozofsku formaciju, solidnu informiranost na drugim poljima, odnosno prihvaćanje rezultata istraživanja s područja drugih disciplina. S druge strane, studij dogmatske teologije stavlja i pred studente velike, gotovo nesavladive zahtjeve. Prema želji Sabora, student se ne smije zadovoljiti s uobičajenim izlaganjem priručnika, već treba crpsti nauku iz izvora; nije dovoljno ostati kod zapamćivanja, već duhovno prodrijeti u nauku, da bi se studij učinio plodnim za vlastiti duhovni život, ali i da bi mogao nauku u službi riječi saopćiti ljudima svoga vremena i svoje sredine.

Razmatranje ovih zahtjeva, kao i drugih pitanja praktične naravi, prelazi okvire ovoga rada.

THÉOLOGIE DOGMATIQUE D'APRÈS OPTATAM TOTIUS 16

Résumé

Son attitude envers le renouveau de la théologie le Concile Vat. II a exprimé par le Décret sur la formation des prêtres "Optatam totius" (OT 16). Le modèle conciliaire est caractérisé par l'idée de l'histoire du salut. Le point de départ sont les thèmes bibliques. Ensuite vient la théologie patristique considérée précieuse, tandis que la pensée théologique systématique, surtout son exposé scolastique développé par Saint Thomas d'Aquin est proposé comme l'exemple du développement harmonieux de la pensée théologique et de la réflexion philosophique. Pour la compréhension juste de l'histoire du salut le Concile met l'accent sur l'importance de "la mémoire" liturgique et en même temps il averti que la réflexion théologique doit se rendre compte des circonstances actuelles. Le langage de la foi doit être compréhensif pour l'homme d'aujourd'hui. L'aspect oecuménique et l'ouverture au dialogue sont substantiels à l'étude théologique. Pourtant, sans la pratique personnelle et spirituelle vécue, tout cela serait insuffisant.